

СПРИЙМАННЯ ТА РОЗУМІННЯ БОРОТЬБИ ЗА СВОБОДУ У ВІРШАХ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Актуальність дослідження. Сприймання й розуміння свободи та боротьби за неї пов'язане із сучасною ситуацією, а особливо – з тим контекстом, який забезпечує умови творення держави. Тільки з контексту історичної боротьби ми можемо проаналізувати зв'язки поколінь у прагненні незалежності України, які поза поколіннєвим контекстом, поза Гетьманщиною та Коліївщиною, зокрема, залишаються в дещо латентному стані, а саме про ці явища боротьби за свободу пише Тарас Шевченко й вони актуальні для школи. Хоча педагоги не поспішають заглиблюватися в розуміння універсальних категорій буття. Ми спробуємо це реалізувати в межах науково-методичної розвідки.

Тема статті зумовлює таку **мету дослідження**, що полягає у визначенні особливостей виховного потенціалу боротьби за свободу крізь призму поетичного мовлення віршів «Кобзаря» Тараса Шевченка.

Об'єктом дослідження є лірика письменника, а **предметом** – романтичні та реалістичні поезії Тараса Шевченка, у яких інтерпретовано свободу як звитягу.

Стан досліджень. Проблема інтерпретації виховного потенціалу зображення боротьби за свободу в ліриці Тараса Шевченка є більш актуальною, аніж раніше, оскільки Україна знаходиться знову в ситуації боротьби за територіальну цілісність. Думки про це знаходимо в роботах Василя Яременка [10], Алли Віннічук [1, с. 16–17], Ірини Зелененької [2, с. 175; 3, с. 32; 4, с. 70; 5, с. 97] та ін. Однак ґрунтовної праці поки немає, що спонукає нас до спостережень.

Методи дослідження: описовий метод, метод рецептивного аналізу, метод спостереження за мовою твору, метод компаративного аналізу, метод концептуального аналізу.

Виклад основного матеріалу. Основними чинниками реалізації свободи є контекст збройної боротьби за неї, як би нам не хотілося все перевести в лоно мистецьке. Це доводить сучасність. Тарас Шевченко – пророк на рівні ідеї перманентної боротьби за свободу, його заповіді актуальні та своєчасні.

Боротьба за свободу широко використовується у геніальній збірці автора «Кобзар». Ознаки свободи розкриваються через різноманітні характеристики. Зміст поняття, образу наповнений багатьма формами й виражений символами, один з яких – воля, протилежними є неволя, рабство, що спричинено трагічними історичними подіями.

В аналізованих творах Тараса Шевченка, що входять до шкільної програми, зображені образи діячів-борців за свободу, через яких транслюється поняття чи не найкраще, або ж це навпаки – втрати свободи, як-от із образом Богдана Хмельницького, він доволі суперечливий у спадщині генія.

Ми виокремили появу в ліриці генія таких дотичних понять до розуміння свободи:

- 1) «простір»;
- 2) «бажання»;
- 3) «прагнення»;
- 4) «влада»;
- 5) «наказ»;
- 6) «незалежність».

Якщо розглядати в контексті поемного жанру, то це будуть ще й такі образно-символічні форми, як:

- 1) «мрія»;
- 2) «сила»;
- 3) «кровопролитна сила»;
- 4) «свавілля»;
- 5) «доля»;
- 6) «залежність»;

7) «духовна сила»;

8) «нескореність».

Якщо розглядати ліричні твори Тараса Шевченка, то зв'язок з поняттям свободи мають такі символи, як бунчуки, гайдамаки; бунчуки є ознаками влади козацьких отаманів, а гайдамаками називали повстанців на Правобережжі у XVIII ст.

Ці образи складають таке поняття, як «волелюбність», розглянемо для підтвердження відповідні ілюстрації з творів Тараса Шевченка:

1) «Козачество гине. / Де поділась доля-воля, / бунчуки, гетьмани?...» [8, с. 61];

2) «Сини мої, гайдамаки! / Світ широкий, воля, / - Ідіть, сини, погуляйте, / Пошукайте долі...» [8, с. 67].

Трактування свободи за авторським уявленням – це його власна асоціація з козаками, гайдамаками та кіньми. У цьому допоможуть переконатися приклади з творів:

Та іноді старий козак

верзеться грішному,

усатий,

із своєю волею

мені на чорнім воронім коні... [8, с. 300].

Отже, промовистими є відображення тих рис тієї дійсності, яка є наріжною, а самі риси – важливими для носіїв тієї чи тієї культури [26, с. 12]. У цьому ж контексті сприймається поява образу-символу влади, як сили, за яку варто боротися, це супроводжується використанням індивідуально-авторських художніх засобів, зокрема, оригінальних метафор, до прикладу: «хиренна воля», «сподівана воля» та ін. Знову ж таки пояснимо все на ілюстраціях з творів:

1) «Все замовкло, / нехай мовчить, / така божа воля...» [8, с. 140];

2) «Не жди сподіваної волі – / вона заснула, / цар Микола її приспав. / А щоб збудить хиренну волю, / треба миром, громадою / обух сталить...» [8, с. 340].

Автор доводить, що народ України завжди перебував у боротьбі за свободу, тому підносить конкретних борців:

1) «Було колись запорожці / Вміли панувати... / Панували, добували / І славу, і волю...» [8, с. 57];

2) «І вам, лицарі великі, / Богом не забуті. / Борітеся – поборете, / вам бог помагає. / За вас правда, за вас слава / і воля святая...» [8, с. 219].

Епітет «святая» має значення наближеності до Бога. Отже, свобода тотожна з поняттям волі в багатьох творах Тараса Шевченка, а це сприяє утворенню нових контекстуальних значень, впливає на актуальність нині й надалі, за рахунок, очевидно, стійкої взаємодії з такими поняттями. Це такі поняття, як честь, слава, сила, правда, братерство, добро, а вони фіксують у собі такі моральні орієнтири, як «цінність», «потреба», «необхідність», «прагнення».

Якщо провести перед учнями чіткі паралелі, то, за Тарасом Шевченком, свобода вельми подібна до долі, а неволя, рабство відповідають поняттю недолі: «Єсть на світі доля, / А хто її знає? / Єсть на світі воля, / А хто її має?...» [8, с. 33].

Отже, свобода в ліричних та в ліро-епічних творах Тараса Шевченка є надважливим компонентом відображення життя та прагнення української людини покрізь час, він є часто використовуваний у синонімії, порівняннях, розлогих метафорах. А тому це доступно в ілюстративно підкріплених поясненнях для школярів, це по-новому здатне охарактеризувати такий концепт як волю, унеможливить фальсифікації навколо інтерпретації творчості генія, що й потрібно було довести.

Література

1. Віннічук А. Художня інтерпретація Коліївщини в поемі Гайдамаки Тараса Шевченка. *Філологічний дискурс*. 2015. № 1. С. 16–19.

2. Зелененька І. А. Образ Тараса Шевченка в ліриці Тараса Мельничука. До рецепції ідеї віри і правди. *З іменем Кобзаря*. Вінничани про Тараса

Шевченка. До 200-річчя від дня народження поета. / Упоряд. А. М. Подолинний. Вінниця : Консоль, 2013. С. 174–180.

3. Зелененька І., Крупка В. Василь Стус, Тарас Мельничук, Володимир Забаштанський та Шевченків космос України. *Актуальні проблеми української літератури і фольклору* : наук. зб. Вінниця : ДонНУ ім. Василя Стуса, 2018. Вип. 26. С. 30–42.

4. Зелененька І. А., Федик Т. А. Образ Тараса Шевченка в подільській поезії ХХ-ХХІ століть (із методичними рекомендаціями). *Духовні витоки Поділля: митці в історії краю* : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф., 13 березня 2014 р. Хмельницький : ХГПА, 2014. С. 69–75.

5. Зелененька І. А., Федик Т. А. Україна у віршах Василя Стуса, Тараса Мельничука, Василя Симоненка як дидактична традиція Тараса Шевченка. *Проблеми освіти*: зб. наук. праць. Вінниця-Київ, 2015. Вип. 82. С. 95–99.

6. Історія української літератури : навч.-метод. посіб. для підготовки до державної атестації студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» денної та заочної форми навчання / Авт.-упорядн.: Н. С. Поляруш та ін. Вінниця, 2017. 178 с.

7. Руденко Ю. Д. Українська козацька педагогіка: відродження, пошуки, перспективи. *Рідна школа*. 1994. № 5. С. 16.

8. Шевченко Т. Г. Кобзар. Вперше зі щоденником автора / Упоряд. та комент. С. А. Гальченка ; передм. І. М. Дзюби. 2-ге вид. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2020. 960 с.

9. Щербак В. О. Образ козацької України у творах Т. Шевченка. *Український історичний журнал*. 2014. № 2. С. 60–69.

10. Яременко В. Історіософський зміст Шевченкових «Гайдамаків»: (до 170-річчя виходу поеми). *Український історичний журнал*. 2011. № 2. С. 158–179.

Міськов Сергій – студент 3 курсу факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: українська поезія XIX століття в методичній парадигмі.

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, старший викладач Зелененька І. А.

Ольга Одійчук

ВИКОРИСТАННЯ ПРЕЗЕНТАЦІЙ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ У 8 КЛАСІ

Реалії сучасного життя вимагають від людей бездоганного володіння комп'ютерною технікою, знання сучасних програм і здатність виконувати свої професійні обов'язки дистанційно, використовуючи інформаційно-комунікаційні технології. Зважаючи на потреби сучасного суспільства й епідеміологічну ситуацію, учителі вимушені послуговуватися методами дистанційного навчання набагато частіше, ніж раніше.

Поряд з новими для нас додатками від Google, платформою Moodle, звичним є створення мультимедійних презентацій, які з легкістю також можна показувати на онлайн-уроках. Цей спосіб візуалізації матеріалу є найбільш широко використовуваний педагогами в умовах дистанційного навчання. Саме цей факт і зумовив **актуальність** нашого дослідження.

Метою статті є продемонструвати способи використання презентацій на уроках української літератури у 8 класі.

М. Кадемія та В. Кобиця у словнику-глосарію «Технології дистанційного навчання» подають таке визначення презентації: «...це набір слайдів, у яких текст поєднується з графічними об'єктами, рисунками, звуком, відео та мультиплікаційними ефектами» [2, с. 159], звужуючи семантику цього слова до того значення, що стосується лише мультимедійної презентації. Цієї ж позиції будемо дотримуватися й ми, упускаючи інші значення цього слова, адже, насамперед, нас цікавить презентація як сучасна комп'ютерна технологія навчання.